

İlk ve Ortaöğretimde
Gelişimsel Rehberlik

Binnur Yeşilyaprak



Prof. Dr. Binnur YEŞİLYAPRAK

İLK ve ORTAÖĞRETİMDE GELİŞİMSEL REHBERLİK

ISBN 978-605-318-006-7

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2015, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları
Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri,
kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt
ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.
Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.
Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında
yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları
satın almamasını diliyoruz.

I. Baskı: Ocak 2015, Ankara

Yayın-Proje Yönetmeni: Ayşegül Eroğlu

Dizgi-Grafik Tasarım: Didem Kestek

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık Ltd. Şti
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 770. Sokak No: 105/A
Yenimahalle/ANKARA
(0312-394 55 90)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 13987

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net



Öğrencilerime;
bana verdikleri sonsuz enerji ve yaşama sevinci için
teşekkürlerimle...



ÖN SÖZ

Sınıf öğretmenleri ve sınıf rehber öğretmenleri için bir “el kitabı” olarak hazırlanan bu uygulama kitabı; öğrencilerin kişisel-sosyal, eğitsel ve mesleki gelişimlerini sağlamak için daha anlamlı ve coşkulu bir öğrenme ortamı yaratmaya hizmet edecek 100'e yakın uygulama örnekleri ve etkinlikleri içermektedir.

İlk ve Ortaöğretimde Gelişimsel Rehberlik kitabı, daha önce 2007 yılında Morpa Yayınlarının “İlköğretim Öğretmenleri İçin Rehber Kitaplar” dizisi içinde yayınlandı. Alanda çalışan öğretmenlerden ve öğretmen adaylarından çok olumlu dönütler geldi. Pedagojik Formasyon kapsamında üniversitelerde öğretmenlik programlarında “Rehberlik” ders kitabı olarak yararlandığı gibi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programlarında uygulama kitabı olarak kullanılması ve bir “el kitabı” gibi işe yaraması beni mutlu etti. Kitap uzun süredir yeni baskı yapmadığı ve bulunamadığı için meslektaşlarımdan sitemler ve ısrarlı talepler aldım. Bunun üzerine kitabın kapsamını genişleterek ve güncelleyerek yenilemeye karar verdim.

Temel eğitimin sürecinin herhangi bir kademesinde öğretmenlik; bir çocuğun kişiliğini ve gelecek yaşamını etkileme açısından çok anlamlı, kritik bir öneme sahip, oldukça zor ve sorumluluk isteyen bir uğraştır. Bu mesleki uğraşın öznesi olan çocuğun “yaşamayı”, “öğrenmeyi” ve “çalışmayı” öğrenmesi için, öğretmenin gelişimsel rehberlik anlayışına sahip olması ve öğretim hedefleri ile rehberlik hedeflerini birleştirmesi gerekmektedir. 2005 yılında uygulamaya geçilen ilk ve orta-öğretim programlarında benimsenen ‘gelişimsel rehberlik yaklaşımı’na dayalı olarak hazırlanan bu kitap, programda yer alan kazanımları gerçekleştirmeye yönelik olarak sınıf öğretmenleri ve sınıf rehber öğretmenlerinin yapabileceği rehberlik etkinliklerini içermektedir.

Bu uygulama el kitabının, öğrencilerin gelişim özellikleri ve gereksinimleri doğrultusunda, gelişimsel rehberlik anlayışı ile kullanılması; sadece öğrencilerin değil, öğretmenlerin de kendilerini gerçekleştirmelerine katkıda bulunabilecektir. Çünkü bu kitabın yazarı; öğrencilerdeki her olumlu değişimin, öğretmenlerdeki iş doyumunu artırdığını kendi mesleki deneyimleri ve yaptığı araştırma sonuçları ile test edip doğrulamıştır. Hem de defalarca! Bu iddiayı- eğer henüz test etme fırsatınız olmadıysa- bu kitap size bu şansını verecektir. Bu fırsatı iyi değerlendirmeniz dileğiyle..

Binnur Yeşilyaprak

15 Aralık 2014, Ankara



Bu kitabı hazırlamamda,
sonsuz enerjisi ve motivasyonu ile beni teşvik eden ve
önemli katkılar sağlayan,
sevgili öğrencim Dr. Gül KAHVECİ'ye,
sevgili asistanım Mustafa EŞKİSU'ya ve
etkinliklerinden yararlandığım
sevgili Yakut Temüroğlu SUNDUR'a içten teşekkürler...

B. YEŞİLYAPRAK



İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 •

İLK VE ORTAÖĞRETİMDE GELİŞİMSEL

REHBERLİK YAKLAŞIMI	1
Rehberlik Nedir?.....	3
Rehberlik: Mitler ve Gerçekler.....	3
Rehberliğin Amacı Nedir?	4
Başlıca Rehberlik Yaklaşımları Nelerdir?	6
Gelişimsel Rehberlik Yaklaşımının Temelleri Neye Dayanmaktadır?.....	6
Gelişim Alanları ve Temel İhtiyaçları, Rehberlik Açısından Nasıl Sınıflandırılmaktadır?	7
Gelişimsel Rehberlik Yaklaşımının Geleneksel Yaklaşımdan Farkı Nedir?.....	9
Gelişimsel Rehberliğin Dayandığı Temel İlkeler Nelerdir?	10
İlköğretimde Gelişimsel Rehberlik Hizmetleri	11
Eğitim Kademelerine Göre Rehberlik Hizmetleri Farklılaşır mı?	11
İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Gerekeçesi ve Önemi Nedir?.....	12
İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Karakteristik Özellikleri Nelerdir?	12
İlköğretimdeki Öğrencilerin Gelişim Görevleri Nelerdir?	13
A. Okul Öncesi Dönem/Ana Sınıfı Çocuklarının Gelişim Görevleri (5-6 yaş).....	13
B. İlköğretim I. Dönemdeki Çocukların Gelişim Görevleri (6-12 yaş)	13
C. İlköğretim II. Dönemdeki Çocukların Gelişim Görevleri (12-15 yaş).....	14
Gelişim Görevlerinin Rehberlik Açısından Doğurguları Nelerdir?	15
İlköğretimde Gelişimsel Rehberlik Hizmetlerinde Sınıf Öğretmeni/Sınıf Rehber Öğretmeninin Görevleri Nelerdir?.....	17
İyi Bir Sınıf Öğretmeni Hangi Niteliklere Sahip Olmalıdır?.....	18
Diğer Branş Öğretmenlerinin Rehberlik Hizmetlerindeki Rolü Nedir?.....	19

Gelişimsel Rehberlik Yaklaşımında Okul Psikolojik Danışmanının Görevleri ve Sorumlulukları Nelerdir?.....	19
Okul Müdürünün Rehberlik Hizmetlerinde Rolü Nedir?	19
Rehberlik Sürecinde Okuldaki Çok Yönlü İlişkiler Sistemi Nasıl Olmalıdır?	20
Gelişimsel Rehberlik Programlarının Temel Sayıtları Nelerdir?	20
Gelişimsel Yaklaşımına Göre Hazırlanacak Bir Rehberlik Programında Uygulanacak Aşamalar Nelerdir?.....	21
Bölüm ile İlgili Yararlanılabilecek Türkçe Kaynaklar	23

BÖLÜM 2 •

KİŞİSEL REHBERLİK	25
Kişisel Rehberlik Nedir?	27
Kişisel Rehberlik Hizmetlerinin Amacı Nedir?	27
Kişisel Rehberlik Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler Nelerdir?	27
İlköğretim I. Dönem (6-12 yaş) Kişisel ve Sosyal Gelişim Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar Nelerdir?	28
İlköğretim I. Dönemde Kişisel ve Sosyal Gelişim Alanında Öğretmenin Sorumlulukları Nelerdir?	30
İlköğretim II. Dönem (12-15 yaş) Kişisel ve Sosyal Gelişim Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlilikler ve Hedef Davranışlar Nelerdir?	31
İlköğretim II. Dönemde (12-15 yaş) Kişisel ve Sosyal Gelişim Alanında Öğretmenin Sorumlulukları Nelerdir?	34
Kişisel Rehberlik Alanında Etkinlik Örnekleri	35
Tanışma Etkinlikleri Neden Önemlidir?	36
İsimlerimizi Öğreniyoruz.....	37
Sıfat + İsim Etkinliği	38
İsimler ve Hareketler.....	39

Resmimden Söyle.....	41
Müzikli Balonlar	42
Adan Z'ye.....	43
Sen Ben	44
Tanışma ve Kaynaşma Etkinliği.....	45
Doğum Günlerimiz.....	46
Dedektif	47
Kendini Keşfetme Dosyası	49
Duygu Zarı	51
Değişen Duygular.....	53
Değişen Duygular Formu.....	54
Kendini Keşfetme	56
Kendini Keşfetme ve İfade Etme Kartları.....	57
Özelliklerini Tanımak.....	58
“Kendimi Nasıl Görüyorum?” Formu	59
“Kendime İlişkin Görüşlerim” Formu	61
Arkadaş Aranıyor	62
Arkadaş Bulmak	63
İyi Bir Arkadaş	64
Arkadaşlık Formu.....	65
Arkadaşlıkları Anlama.....	66
Arkadaşlıkları Anlama Formu.....	67
Arkadaşlık Etkinliği	69
Arkadaşlık Formu.....	70
“Kek Hazır Efendim!”	72
Davranış Çiçeği.....	74
Davranış Çiçeği Kalıbı	75
Duygu, Düşünce ve Davranış	76
Duygu, Düşünce ve Davranış Çalışma Kâğıdı	77
Duygu, Düşünce ve Davranış Formu	78

Beyaz, Kırmızı, Pembe Davranışlar	79
Davranış Kartı.....	80
Bir Öykü Yazalım	81
Kişisel Rehberlik Alanında Yararlanılabilecek Türkçe Kaynaklar	83

BÖLÜM 3 •

EĞİTSEL REHBERLİK	85
Eğitsel Rehberlik Nedir?	87
Eğitsel Rehberlik Hizmetlerinin Amacı Nedir?	87
Eğitsel Rehberlik Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler Nelerdir?	87
İlköğretim I. Dönem (6-12 yaş) Eğitsel Gelişim Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar Nelerdir?	88
İlköğretim I. Dönemde Eğitsel Gelişim Alanında Öğretmenin Sorumlulukları Nelerdir?	90
İlköğretim II. Dönem (12-15 yaş) Kişisel ve Sosyal Gelişim Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar Nelerdir?	91
İlköğretim II. Dönemde (12-15 yaş) Eğitsel Gelişim Alanında Öğretmenin Sorumlulukları Nelerdir?	93
Eğitsel Rehberlik Alanında Etkinlik Örnekleri	95
Öğretmenlerimizi Tanıyalım	96
Yönetici, Öğretmen ve Okul Personeli için İç-Dış Halka.....	98
Eğlenceli Okul.....	99
Okulumuzu Geziyorum.....	102
Sınıf Anayasası / Kurallarımız	103
Halkalarımız ve Sorumluluklarımız	106
Ödüller ve Cezalar.....	108
Ödüller ve Cezalar Yarışıyor	110
Başarı Grafiği	112
Başarı Grafiği Formu	113
Hazine	114
Hazine Formu	115

İkizkenar Üçgen.....	116
Çalışma Davranışlarımızı Saptayalım.....	117
Çalışma Becerileri Kontrol Listesi.....	118
Sınıf İçi Davranışları Kontrol Listesi.....	119
İsoat Yöntemi ile Ders Çalışma.....	120
İsoat Yöntemi	120
Vestiye	122
Aktif Dinleme	123
Aktif Dinleme Formu	124
Melek ve Şeytan Karşı Karşıya (Ping-pong düşüncesi)	125
Örnek Uygulama	126
Alışveriş Torbası	127
Kim Hatırlayacak.....	128
Yönergeleri İzleyebiliyor musunuz?	129
Yönergeleri İzleme Formu	130
Testlerle Yaşamak	131
Hedef Belirleme ve Plan Yapma	132
Örnek Form.....	134
Hedef Belirleme ve Plan Yapma Formu (Örnek Uygulama)	134
Hedef Belirleme ve Plan Yapma Formu.....	136
Bir Şarkı Çal	137
Özet Çıkarma.....	139
Özet Yönergesi	140
Özet Kontrol Formu.....	141
Not Tutma	142
Ders İzleme Formu	143
Çalışma Alışkanlıkları Veli Gözlem Formu	144
Çalışma Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği	145
Öğrenme Stilinin Belirlenmesi Ölçeği.....	147
Eğitsel Rehberlik Alanında Yararlanılabilecek Türkçe Kaynaklar	150

BÖLÜM 4 •

MESLEKİ REHBERLİK	151
Meslekî Rehberlik Nedir?	153
Meslekî Rehberlik Hizmetlerinin Amacı Nedir?.....	153
Meslekî Rehberlik Açısından İlköğretim Dönemi Neden Önemlidir?	153
Meslekî Rehberlik Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler Nelerdir?	154
İlköğretim I. Dönem (6-12 yaş) Meslekî Gelişim Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar Nelerdir?	154
Meslekî Gelişim Görevlerinin Başarılmasında Öğretmenin Sorumlulukları Nelerdir?	156
İlköğretim II. Dönem (12-15 Yaş) Meslekî Gelişim Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar Nelerdir?	157
Meslekî Rehberlik Alanında Etkinlik Örnekleri	161
Farklılıklarımız	162
Farkındalık Etkinliği	164
Farkındalık Formu	165
“Yapmaktan Hoşlandığım Şeyler”	167
“Yapmaktan Hoşlandığım Şeyler” Formu	169
Gelecekteki Mesleğim	170
Geleceğim Kimde?	171
Mesleklerin ABC Listesi	173
Şirinler	175
Çocuk Bayramı	176
Mutlu Doktor / Mutsuz Doktor.....	177
Hayat Tarzları.....	179
Karar Verme	181
Karar Verme Formu	183
Bir Meslek Elemanı ile Görüşme.....	184
Görüşme Formu	185
Bir Karşılaşma.....	187

Birlikte Çalışma	188
Çalışma Kâğıdı: İş Bölümü.....	189
Çalışma Kâğıdı: Grup İçinde Çalışma	190
Bir Kitap Olarak Hayatım.....	191
Gevşeme Egzersizi.....	193
Form - Gevşeme Yönergesi	194
Meslekî Rehberlik Alanında Yararlanılabilecek Türkçe Kaynaklar	196

BÖLÜM 5 •

SINIF REHBER ÖĞRETMENLERİ İÇİN UYGULAMA NOTLARI	197
Öğretmene Notlar	199
Öğretmenler İçin Öneriler	200
Uygulayıcılar İçin Hazırlık Formu	201
Etkinlik Değerlendirme Formu (Uygulayıcılar için)	202
Etkinlik Değerlendirme Öğrenci Formu.....	203
Öğretmene Not: Farkındalık Değerlendirmesi	204
Bu Etkinlik Öğretmenimiz İçin - I.....	205
Etkili Bir Öğretmenlik İçin Öğretmenin Kendini Kontrol Soruları	206
Bu Etkinlik Öğretmenimiz İçin - II	207
Bu Etkinlik Öğretmenimiz İçin - III.....	208
Bu Etkinlik Öğretmenimiz İçin - IV	209
Öğrenci İhtiyaçlarını Değerlendirme Formu	210
Ülkemizde Uygulanan Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programlarında Yer Alan Kariyer Kazanım Örnekleri.....	211
Kariyer Eğitimi Öğrenci İhtiyaç Analiz Form Örneği (9.-12. Sınıflar için)..	214
İlköğretim Ders Programlarında Yer Alan Kariyer Kazanımlarından Örnekler.....	216
Kariyer Eğitim Öğrenci Değerlendirme Formu Örneği (9.-12. Sınıflar için)	217
Öğrenci Değerlendirme Formu (Açık Uçlu Anket Formu Örneği)	218
Çocuklarla Bireysel Görüşme Formu	219

Örnek Bir Ders Planı - 1	220
Örnek Bir Ders Planı - 2	222
Yararlanılan Kaynaklar	223
YAZAR HAKKINDA.....	225

1. BÖLÜM

İLK VE ORTAÖĞRETİMDE GELİŞİMSEL REHBERLİK YAKLAŞIMI

Rehberlik Nedir?

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri; bireyin kendini tanıması, anlaması, sahip olduğu gizil güçleri keşfetmesi, geliştirmesi ve bulunduğu topluma aktif uyum sağlayarak kendini gerçekleştirmesi için sistematik olarak ve profesyonelce sürdürülen psikolojik yardım hizmetleridir.

Rehberlik: Mitler ve Gerçekler

Ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik alanı ile ilgili yanlış algılar (mitler) ne yazık ki bu alanın sağlıklı gelişimini engellemektedir. Şimdi aşağıdaki ifadelere göz atarken siz kendi algılarınızı gözden geçirme fırsatını değerlendiriniz; her bir maddeyi okuduktan sonra başındaki boşluğa mit (M) ya da gerçek (G) işaretini koyarak algınızı belirtiniz.

- () Rehberlik hizmetleri, yalnızca sorunlu öğrencilerle ilgilenir.
- () Rehberlik, kişiye yol göstermek, akıl ve öğüt vermektir.
- () Rehberlik faaliyetlerinin tümünü rehber öğretmen (psikolojik danışman) yürütür.
- () Öğretim ve rehberlik hizmetleri birbirinden tamamen bağımsızdır.
- () Rehberlik, okulda her türlü sorunu hemen çözecek sihirli bir güce sahiptir.
- () Rehberlik hizmetleri, okullarda akademik bir öğrenme konusu ve programdaki bir derstir.
- () Rehberlik okullarda bir disiplin aracıdır.
- () Rehberlik, bireyin sorunlarını, bireyin adına/onun yerine çözerek ona yardım eder.
- () Rehberlik hizmetlerinde amaç, bireyi tanımak için çeşitli test ve envanterler kullanmaktır.
- () Rehberlik faaliyetlerini yürütmeye öğretmenlerin herhangi bir görevi yoktur.

Sonuç: Peki şimdi işaretlerinize bakınız. Kaç mit, kaç gerçek işareti koydunuz. Eğer (G) işareti koyduysanız üzgünüm, bu ifadelerin hepsi mittir!.. Gerçeği yansıtmıyor ama ne yazık ki okullarımızdaki yanlış uygulamalar bu algıları doğuruyor. Her bir ifadenin neden mit olduğunu tartışınız. Bu kitabı inceledikçe bu ifadelerin gerçeği yansıtmadığını öğreneceksiniz.

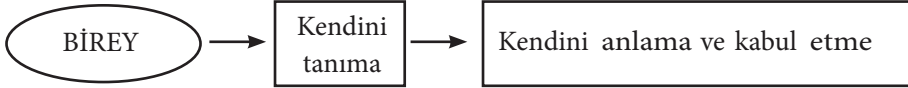
Rehberliğin Amacı Nedir?

Eğitim süreci içinde rehberlik hizmetleri, öğrencinin gelişimine ve uyumuna yöneliktir. Rehberliğin temel ya da sonal (nihai) amacı bireyin kendini gerçekleştirmesidir.

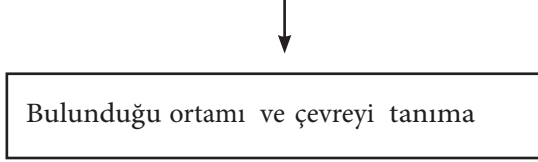
Kendini gerçekleştirme, hümanistik (insancıl) psikoloji ekolünün ortaya koyduğu bir kavramdır.

Bu kavramla, kişide var olan tüm gizil güçlerin, yeteneklerin, kapasitelerin ortaya konması, uygulama alanına sokulması, kullanılması ve geliştirilmesi kastedilir. Terimin karşılığı “tam işlevsellik” (fully-functioning) olarak verilebilir. Yani bireyin her yönüyle gereksinimlerini karşılayabilmesi, kapasitelerini sonuna dek geliştirebilmesi, daha doyumlu ve mutlu bir düzeye ulaşabilmesidir. Ancak bireyin kendini gerçekleştirmesi uzun bir süreç içinde, aşama aşama sağlanabilecek bir oluşumdur. Bu sonul amaca varabilmek için rehberlik hizmetleri, öncelikle alt amaçları gerçekleştirmekle işe başlar. Bu oluşumu, yani rehberliğin amacını şu şekilde şematize edebiliriz:

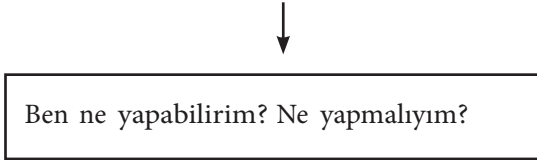




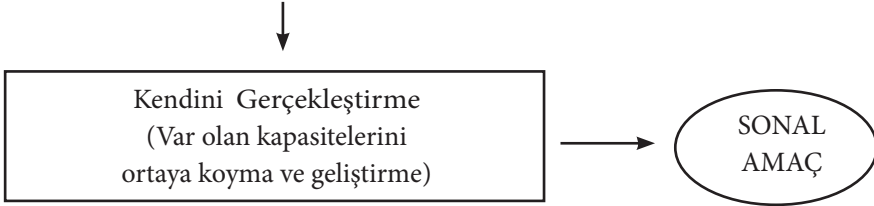
“Ben kimim?”, “Özelliklerim neler?”, “Güçlü ve zayıf yönlerim, yeteneklerim, ilgilerim, ihtiyaç ve problemlerim neler?” gibi sorularının yanıtları.



“Çevredeki eğitim ve iş olanakları neler?”, “Ailemin sınırlılıkları, toplumun gerçekleri, bana sağlanan fırsatlar neler?” gibi soruların yanıtları.



“Bulduğum ortamlarçevrede sahip olduğum yetenekleri nasıl geliştirebilirim?”, “Çevrenin bana sunduğu fırsatları en iyi nasıl değerlendirebilirim?”, “Sorunlarımı nasıl çözebilirim ve bulunduğum ortama nasıl uyum sağlayabilirim?”



İşte rehberlik hizmetleri bu sonal amaca ulaşmada bireye ne kadar yardımcı olabilir ve ona “kendini gerçekleştirme” yolunda ihtiyaç duyduğu yardımı ne ölçüde sağlayabilirse o derece amacına ulaşmış olur.